

Robert Gragger:

Munkatervünk

A világháború előtti Európa romjaiból és torzulásaiból keletkező új világ küszöbén állva a külső megfigyelő és a tevékeny résztvevő egyaránt késztetést érez arra, hogy megértse és megragadja a jelen eseményeinek alapjait, hajtóerőit. Ha a ráncszakadt borzalmak fő oka a népek egymásról-nem-tudása, az ebből fakadó bizalmatlanság és szándékos félrevezetés, a görög és mások lebecsülése volt, akkor most már minden felelősségtudattól áthatott ember elsődleges kötelessége az, hogy törekedjék az egyes népek és életkörülményeik elfogulatlan megismerésére.

Eléggé arisztokratikus volt a hozzáállásunk ahhoz meg kell mondani, teljes joggal –, hogy az emberiség egyes képviselőinek különleges folyóiratokat és évkönyveket szenteljünk. Ezekben e nagy szellemek életrajzának, életművének legparányibb részleteit is felkutattuk. E részletek alapján elemeztük a zsenit; területi és származási sajátosságai, a család története s az egész miliő hozzájárul a jelenség pozitívista megközelítésű ill. szellemi-érzelmi alapú megismeréséhez, melyekből többé vagy kevésbé sikerült szintézissel felépül az alkotás összefogó képe, az alkotó lényegének megragadása, a biográfia.

Egy ilyen jellegű munkára, amely egyes kiemelkedő személyiségek megismertetését szolgálja, a népek nagy családjában mindenkinek szüksége van. Elsősorban az európaiaknak. Itt okozta a legnagyobb szörnyűségeket az egymásról való nem-tudás, itt szítják még mindig az egymás elleni beteges gyűlöletet. Itt tesz még mindig lehetetlenné az együttműködést, a szövetségbe való összefogást. Mindez elsősorban Kelet-Európára érvényes, mely az utóbbi időben egyre inkább előtérbe került. Az, hogy e keleti népek szinte semmit sem tudnak egymásról, s főként, hogy a nagy európai kultúrnépek semmit se tudnak róluk, különösen végzetes.

Közelebbi vizsgálódás után kiderül, hogy nem is a faji sajátosságok azok, melyek e népeket egymástól elválasztják, hiszen antropológiailag alig különböznek egymástól, s etnográfiailag sincsenek éles határai. Hagyományaik és szokásaik sem állnak egymástól távol. A kulturális helyzet sem lényeges elválasztó tényező. Civilizációjuk ugyan különböző fokozatokat mutat, de kulturális törekvéseik egy irányba haladnak. Ami valóban elválasztja őket, az nyelvük és szellemiségük, e ezzel szoros összefüggésben egy bizonyos lelki hajlam, egy történelmi alapokon nyugvó belső élet, amely leghevesebben a politikában kerül kifejezésre és amelyet legdurvábban egymás ellen használnak fel. E népek szomszédaikkal szembeni meg nem értésének fő oka a nyelvi elszigeteltség. Ennek áthidalása olyan folyóiratok feladata lenne, amelyek ezeknek az országoknak és lakóiknak tudományos alapokon folyó kutatását szolgálják.

Az **Ungarische Jahrbücher**-rel olyan sajtóorgánumot hozunk létre, amely Közép- és Kelet-Európa egyik legproblematisabb népét tanulmányozza. Azt, amely a német kultúrkörbe beágyazódva, Németország határán él; s ugyanakkor a német értelmiség csak annyira vesz tudomást róla, mintha csak egy belső-ázsiai civilizálatlan törzsről lenne szó. A művelt német Magyarországról alkotott elképzelése legtöbb esetben nem más, mint merő félreértés, és mégis: Magyarország tanulmányozása éppen Közép- és Nyugat-Európa számára különösen fontos, úgy tűnik, ennek az országnak különleges feladata az, hogy folyton-folyvást valamiféle kulturális vagy politikai kísérleti terep szerepét töltsse be. A Kárpát-medence, amely nyugat és kelet között természetből fogva közvetítő és köztes terület, mindig jelentős tényezője

volt az európai politikának. Most, a terület évezredes gazdasági és politikai egységének szétrombolása után a jövő Közép-Európája számára éppenséggel archimedesi ponttá vált.

Magyarországnak az a törekvése, hogy kultúrájával, irodalmával a világhoz szóljon, évszázados. Az a felismerés, hogy az ország nyelvi elszigeteltségét át kell hidalni, már a XVIII. század – a latin nyelv nemzetközi szerepének megszűnése – óta számos, e célnak szentelt német nyelvű folyóiratot hívott életre, így pl. a következőket:

Ungrisches Magazin oder Beyträge zur ungrischen Geschichte, Erdbeschreibung und Naturwissenschaft. Hrsg. von K. G. Windisch. Preßburg 1701–1788

Neues ungrisches Magazin. Ebenda 1791–1798

Merkur von Ungarn oder Literaturzeitung für das Königreich Ungarn und dessen Kronländer. Hrsg. von Martin Georg Kovachich. Pest 1786/87

Zeitschrift von und für Ungarn zur Beförderung der vaterländischen Geschichte, Erdkunde und Literatur. Hrsg. von Ludwig von Schedius. Pest 1802/04. Bd. I–IV.

Pannonia. Ein vaterländisches Erholungsblatt für Freunde des Schönen, Guten und Wahren. Herausgeber und Redakteur Graf Karit Albrecht Festesich. Pest 1819/22.

Vierteljahrsschrift aus und für Ungarn. Hrsg. von Emmerich Henszlmann. Leipzig 1843/44. Georg Wigand.

Ungarische Revue. Hrsg. von Mansuet Riedl, Leipzig 1869. Brockhaus.

Literarische Berichte aus Ungarn. Hrsg. von Paul Hunfalvy. Budapest, 1877/80, Karl Knoll.

Ungarische Revue. Mit Unterstützung der ungarischen Akademie der Wissenschaften, Hrsg. von Paul Hunfalvy, dann Gustav Heinrich. Leipzig u. Wien 1881–95.

Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. Hrsg. von Anton Herrmann. Budapest 1887–911. Selbstverlag. 9. Bände.

Jung-Ungarn. Monatsschrift für Ungarns politische, geistige und wirtschaftliche Kultur, Hrsg. von Josef Vészi. Berlin. Paul Cassirers Verlag. 1. Jahrg. 1911.

Ungarische Rundschau für historische und soziale Wissenschaften. Hrsg. von Gustav Heinrich. Verlag Duncker & Humblot. München u. Leipzig 1912–16.

Annak ellenére, hogy ezek a kiadványok sok értékes anyagot tartalmaztak, sajnos csak rövid életűek voltak. Nem találtak széleskörű érdeklődésre és nem érték el a kívánt hatást. A legtovább, 14 évig az **Ungarische Revue** élt. Ez keltette a legnagyobb figyelmet, és más német folyóiratok is sok anyagot vettek át belőle.

A különböző kísérletezések után, hogy magyar kérdésekről szóljanak német olvasókhöz végül is nem maradt olyan folyóirat, mely a magyar probléma tanulmányozására szolgálna. Az **Ungarische Jahrbücher** vette át ezt a szerepet. Olyan tudományos orgánus kíván lenni, mely a magyar nyelv, történelem és kultúra kutatásáról, a magyar kultúra eredményeiről tájékoztatja német nyelven a német olvasóközönseget.

Magyarországot mint kultúrproblémát egészében kell megragadnunk, így a szorosabb értelemben vett tudományon túl a gazdasági, társadalmi, politikai vagy művészeti kérdések is idetartoznak. A kultúra számunkra az ember mint társadalmi lény életében történelmileg kialakult lelki jelenségeket és az ebben gyökerező anyagi, szellemi alkotásokat és intézményeket jelenti. Ezzel az **Ungarische Jahrbücher**

programja adott: mindazokat a részletkérdéseket, amelyek a kultúra általános kérdéskörébe torkollnak, a nagy összefüggések szempontjából vizsgáljuk.

Előtérben áll a magyar nép szellemiségének kérdése – tekinthetjük ezt a szellemet akár az általános kulturális fejlődés irányadó hajtóerejének, akár ennek eredményének. Mindenesetre az utóbbi évek tapasztalatai azt mutatják, hogy a külföldi tanulmányok mindaddig nem töltik be feladatukat, amíg a vizsgálandó országnak csupán földrajzi, gazdasági, társadalmi és történelmi adottságait, s nem elsősorban annak pszichikai sajátosságait ragadják meg.

Hogyan lehetne a magyar népet jellemezni? A magyar probléma tanulmányozásánál viszonylag kevés jelentőséggel bír a szűkebb, szomatológiai értelemben vett antropológia. Az antropológiai felvételek nem hoztak megnyugtató eredményeket. Az antropológiai alapokon nyugvó fajelmélet, amely különösen az újabb német irodalomban foglal el egyre jelentősebb helyet, nem látszik alkalmas eljárásnak a magyar nép kutatásában. Tiszta fajok csak primitív népeknél vannak. A mai magyarság, mint annyi más civilizált nép, a Pannóniában való letelepedése óta eltelt évezredben az állandóan ismétlődő keveredésekkel, a milió azonosságával, a közös történelemmel egy egészen új, csak erre a népre jellemző etnikumot alakított ki, amelyet fajelméletileg aligha lehet széttagolni és értelmezni. Mindazonáltal az antropológia területén is sokat lehet és kell is tenni a kutatásban – természetesen megfelelő elővigyázatossággal.

Egy nép jellemzésének döntő momentuma a nép lelke, szelleme, az ún. génusz, amely generációról generációra, törés nélkül öröklődik. Még RIBOT is azt állítja, hogy egy modern francia alaptermészete ugyanaz, mint egy gallé volt Cézár idején. S itt természetesen nem a fajra, hanem a szellemiségre gondol. Egy történelmi nép lelki vonásai még nagyobb mértékben állandóak és öröklődőek, mint testi sajátosságaik. Egy nép története megmutatja, hogyan fejlődik és szilárdul meg szellemisége.

A szellem folyamatoságának kutatása filológiai alapon kell, hogy történjék, mint ahogyan a tudományos külföldkutatás gerincét is a filológia jelenti. A filológiát semmiképpen sem csak hangtörténetként vagy szövegkritikaként, nyelvtörténetként vagy irodalomtörténetként kell értelmezni, nem speciális szakká zsugorítva, hanem a görög szó legtágabb értelmében. A filológia nem szűkítheti a határait annál jobban, mint ahogyan azt maga az élet jelölte ki. Éppen ezért a nép egész életét – minden megnyilvánulásával együtt – történelmileg létrejött, szervesen összetartó egészként kell értelmezni.

Az **Ungarische Jahrbücher** ebből a szempontból nézve akarja a teljes magyar szellemi, társadalmi és gazdasági életet bemutatni.

Amennyire csak lehetséges, az anyagot a közvetlen megfigyelésből, az ország és az emberek tanulmányozásából merítjük; mindabból, amit maga az ország tesz és mond, ami a különlegességét adja és életben tartja. Ez elsősorban a nyelv, amely kiapadhatatlan forrás ahhoz, hogy egy nép pszichikai és logikai felépítését megértsük. A nyelvtudományt itt nem öncélúan, a grammatika kedvéért műveljük, hanem azért, hogy a nyelv kutatásával világos képet nyerjünk a népről, képességeiről, műveltségéről. Meg kell vizsgálnunk a finnugor-indogermán rokonságot, a finnugorság kapcsolatát az ural-altáji és indogermán nyelvekkel; a magyarban meglevő iráni, kaukázusi, volgai-bolgár, szláv, ó- és közép-felnémet, latin, olasz, oszmán-török, bajor-osztrák és újabb jövevényszavakat és a szomszéd népek nyelvbe bekevert magyar elemeket; a nyelvemlékeket, a nyelvöldrajzot, az írott nyelv fejlődését és egyéb történelmi és összehasonlító nyelvészeti kérdéseket. Különösen alkalmas a kutatásra a szintaxis abban az értelemben, ahogyan azt a román nyelveket illetően TOBLER tette. A szintaxisból megmagyarázható számtalan pszichikai sajátosság, és ha az ember nem bonyolódik bele az újgrammatikusok merész következtetéseibe, ezen a területen nagyon sok értékes tanulságot vonhat le. A szólások és közmondások – ezek gyűjtése szintén kiadványaink programjába tartozik – szintén mély betekintést nyújtanak a nép gondolkodásmódjába, lelki életébe. A népdalt, a népballadát, a népmesét, a népi ritmikát és melodikát, a népművészetet, a népi hiedelmeket, szokásokat, a jogról alkotott felfogást egyaránt a nép ethosának és mítoszának kifejezési formájaként kell elemezni. Mindezek a népi szellemiség megnyilatkozásai, ahogyan ezt a társadalmi együttélés mint fejlesztő és nevelő tényező létrehozta.

A magyarság lényegének politikai és néplélektani szempontból történő kutatásához különösen tanulságos a magyar irodalom tanulmányozása, mivel Magyarország, amelyet külső erők akadályoztak politikai képességei kibontakoztatásában, nemzeti sajátosságait, lényének legértékesebb erőit az irodalomba vezette le. Ez a vonulat, amely Nyugat-Európában csak kevéssé található meg, a különböző kelet- és délkelet-európai népekben közös. E népeknek főként történelmi fejlődése mutat fel az azonos kulturális föltételek miatt párhuzamokat, különösen történelmi jelenségeket: népvándorlás, tatárjárás, török uralom, Habsburg-uralom. ROUSSEAU és HERDER elképzelései óta, a romantika kora óta ezek a népek nemzeti újjászületésüket főként az irodalomnak köszönhetik. A közös fejlődésnek megfelelően az írók voltak azok, akik a népek újabb történelmében, nemzeti öntudatra ébredésében a legnagyobb szerepet játszották. A kelet- és délkelet-európai népek irodalmának jelentősége túlnyomórészt politikai-történelmi-nemzeti síkon van. Ők az egyéniség megtartásának eszközei, amely ezeknél az erősen vegyes népeknél kevésbé etnikailag, mint inkább lelkieben nyilvánul meg. Itt kutatandó terület az eredeti magyar költészet összehasonlító folklorisztikai alapon; az irodalom és a lelki élet fejlődése Magyarországon a középkor óta; a monda- és legendaköltészet, novellisztika és egyéb témátörténelmi kérdések.

Az irodalomtörténet tárgyalása kiszélesedik egy általános kultúrtörténetté, tekintetbe véve a régészetet és a művészettörténetet is. Idetartoznak a magyar humanizmust, a reneszánszot, a protestantizmust, az ellenreformációt, a pietizmust, a felvilágosodást és romantikát feldolgozó munkák; ezeknek más kultúrkörökkel – szlávval, románnal, de elsősorban a némettel – való kapcsolata. Kiemelendő a vallástörténet, melyen belül a vallási irányzatokat külön kell kezelni. Pl. meg kell vizsgálni a katolikus egyháznak és szervezeteinek befolyását, LUTHER és mindenekelőtt CALVIN alakító hatását, akinek jelentősége az egész modern kultúrában, nevezetesen napjaink társadalmi mozgalmában is meghatározó (Max Weber). Így vezet el a kultúrtörténet, pragmatikusan a múltat kutatva a tömegpszichológiához, és ennek általános eredményeit pragmatikusan és filozofikusan elmélyítve a világtörténelmi szemlélethez.

Hasonlóan fontos területe a kutatásnak a magyar jog és államiság. Az állami és társadalmi struktúrán keresztül eljutunk a népi jelleg megismeréséhez. Különösen az államjog és az államvezetés művészetének területén bír a magyarság egyetemes jelentőséggel. Ez a nagy tudományos munkákban elméletileg is érvényre jut, mint például Eötvösnél a 19. század uralkodó eszméinek az államra gyakorolt befolyásáról írt művében. Ez a nagy gondolkodó, költő és államférfi írta egyszer: az ég minden népet megajándékozott valamilyen különleges tulajdonsággal: a német kapta a filozofikus gondolkodást, a francia a kifinomult stilisztikai érzéket, az olasz a reneszánsz műalkotásokat, az angol a politikai szabadságot. De a magyarok mesterműve az államszervezet kiépítése volt! – Itt a lényeges problémák: a magyar államszervezet kiépítése és fejlődése; a magyar állameszme hatása a szomszédos országokra, hasonlósága pl. a lengyelekével; a magyar politika befolyása a közép-európai politikára általában és különösen az Osztrák–Magyar Monarchián belül.

Most a legkevésbé sem szabad elhanyagolni a gazdasági területet, a gazdaságtörténetet és a gazdaságpolitikát, mivel ez a közeljövőben az érdeklődés középpontjába kerül. A népek közötti megértés nagyrészt úgyis gazdasági kérdéseken keresztül vezet. A jelenlegi gazdasági helyzetet lehetőleg tudományosan alátámasztva kell tárgyalni.

A békeszerződés tökéletesen felforgatta a magyar gazdasági életet, s ez számtalan problémát vet fel, és az **Ungarische Jahrbücher**-nek ezekkel is foglalkoznia kell, hogy csak találmokra kiragadjunk néhányat: a megcsönkített Magyarország energiaellátása; jelentős ipari területek elvesztése és a megmaradt iparágak életképessége (különösen a malom-, cukor-, olajfinomító- és gépipar); a szövetkezeti rendszer, a bankfúziók helyzete az iparterületek leválasztásával; a hitelintézetek jövője; visszarendeződési folyamatok a bankügyben; központosítási törekvések a pénzügyekben; külföldi (antant) tőkerészesedés magyar bankokban és más vállalatokban; gazdasági kapcsolatok Németországgal, Ausztriával és az utódállamokkal, a Balkánnal; Budapest jelentősége a Közép-Kelet és Délkelet rakodótereként, és ezzel összefüggésben a közlekedés fejlesztése, a belső hajózás kiépítése különös tekintettel a Dunára; vámok és gazdasági szerződések az új Magyarországon; adópolitika; az állam emissziós tevékenysége; telepü-

léspolitikai. Földreform, talajjavítás, iszapos területek, szódatartalmú tőzeges területek és hasznosításuk, talajművelés és állattenyésztés; az ország geológiai alapzata, a szén, földgáz, ércék stb. előfordulása.

A magyar probléma tanulmányozásából kiindulva foglalkozni kell Magyarországgal és a szomszédos államokkal, valamint az egész délkelet-európai térség érintkezési pontjaival, valamint mindenekelőtt Dél-Európa történelmi, társadalmi és gazdasági kérdéseivel.

Az **Ungarische Jahrbücher** teljes munkatervét nem lehet e néhány sorban összefoglalni, ezért csak röviden utaltunk a lényeges pontokra és futólag felvázoltuk azt a keretet, amelybe beleilleszthetjük. A folyóirat megjelenő számaiból a majdani olvasó előtt kikristályosodnak céljaink.

Fordította: Hegedűs Rita

(Ungarische Jahrbücher I. 1921. 1–8 p.)